

01.06.1947

Nagy Ferenc miniszterelnököt félreállítva a kommunisták átveszik a hatalmat (1947. június 1.)

A közvélekedés úgy tartja számon, hogy az 1945 elején tartott jaltai konferencián a három nagyhatalom képviselői megállapodtak a világ újrafelosztásáról, amellyel eldőlt, hogy Magyarország a szovjet érdekszférába kerül. Bár a harmadik nagyhatalom, Nagy-Britannia lehetőségeinek függvényében igyekezett gátat szabni a kommunisták európai térnyerésének, befolyását nemigen tudta érvényesíteni a Szovjetunióval szemben. A szovjet érdekérvényesítés rendkívüli hatékonyságát jelzi, hogy például Lengyelország felszabadulása után nem a londoni emigráns kormány léphetett hatalomra, hanem a szovjetbarát kommunisták. Magyarország tekintetében az 1947-ben megkötött párizsi békeszerződés ugyan elrendelte, hogy a Vörös Hadsereg alakulatainak 90 napon belül távozniuk kell az országból, az ausztriai megszállás azonban jó ürügynek bizonyult a szovjet csapatok maradására. Az 1945-ben létrejött Szövetséges Ellenőrző Bizottság, amely szovjet irányítás alatt ellenőrizte az ország bel- és külügyeit, jelentősen korlátozta az ország szuverenitását.

Bár az amerikai külpolitika kezdetben a Szovjetunióval való együttműködésre törekedett, a nagyhatalmak közötti viszony hamar kiéleződött, s a hidegháborús szembenálláshoz vezetett. 1947-től Truman amerikai elnök új külpolitikai irányvonallal igyekezett gátat szabni a szovjet térhódításnak. Az Egyesült Államok 1947-ben meghirdette nemzetközi segélyprogramját, az ún. Marshall-segélyt, amelyet a szovjet érdekszférába tartozó országok visszautasítottak. A Szovjetunió ugyanis, miután úgy ítélte meg, hogy a Marshall-segély a nyugati hatalmak gazdasági behatolását jelenti a kelet-európai országokra, azt az utat választotta, hogy elzárja a térséget a nyugati tőke beáramlása elől, s a szovjet birodalom stabilizálása érdekében felgyorsítja a politikai rendszer átalakítását a térségben. Miután a nagyhatalmak a német kérdésben sem tudtak megegyezni, az 1948-49-es berlini válság után Németország – s az egész kontinens – kettéosztottsága állandósult.

Az 1948-ban Moszkvában aláírt magyar-szovjet barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződéssel a Szovjetunió integrálta Magyarországot a keleti blokkba. A kelet-európai országokkal kötött hasonló bilaterális egyezmények a szovjet szövetségi rendszer kiépítésében játszottak alapvető szerepet. 1949-ben Moszkvában – több szocialista országgal egyetemben – Magyarország is aláírta a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsának alapokmányát, amely a Marshall-terv szovjet megfelelője volt. A nyugati szövetségesek által 1949-ben alapított katonai szervezetre, a NATO-ra válaszul a szovjet típusú országok ugyancsak katonai tömbbe tömörültek, 1955-ben létrehozva a Varsói Szerződést.

A Magyarországon folyó belpolitikai harcban a kommunista párt a többi párt befolyásának csökkentésére törekedett, s célja elérése érdekében nem válogatott az eszközökben. Az ellenzéki pártok és különböző, ellenzékieknek tekinthető civil csoportosulások felmorzsolásának, ún. „felszalámizásának” stratégiáját megkönnyítette, hogy mind a belügy, mind a rendőrség irányítása a kommunisták kezében volt. Koholt vádakkal iktatták ki a politikai életből a legnagyobb támogatottságot élvező Független Kisgazdapárt vezetőit, akiknek a sorsa a börtönbüntetés vagy a kényszerű emigráció lett. Kovács Bélát, a kisgazdapárt főtitkárát 1947. február 25-én hurcolták a Szovjetunióba, ahol nyolc évet töltött fogságban. (Elhurcolásának napja 2001 óta a kommunista diktatúra áldozatainak emléknapja Magyarországon.)

A polgári demokratikus konszolidációra törekedő, s ezért a kommunistákkal többször is összeütközésbe kerülő Nagy Ferenc miniszterelnököt a kommunisták koholt vádak és fenyegetések segítségével mondatták le. Miközben az amerikai külpolitika, amelynek általános elve volt a magyar ügyekbe való be nem avatkozás, kevesellte a demokratikus magyar pártok kommunistákkal szemben mutatott ellenállását, Rákosi Mátyás 1947 elején arról tájékoztatta Zsdanovot: „Folytatni akarjuk az összeesküvők és közöttük Nagy Ferenc leleplezését”. 1947 májusában a Svájcban szabadságát töltő Nagy Ferencet arról értesítették, hogy Kovács Béla ellene vallott, s róla a Szövetséges Ellenőrző Bizottság terhelő vallomásokot tartalmazó dokumentumokat adott át a magyar kormánynak. Miután Nagy Ferencet az otthon maradt öt éves kisfiával is megszarolták, június 1-jén lemondott tisztségéről. Tildy Zoltánnak írt levelében így fogalmazott: „...a figyelmeztetésekből arra kell következtetnem, hogy személyes szabadságom forog kockán, ha hazamegyek Budapestre. Személyes szabadságomat szívesen áldoznám fel, ha azzal hazámnak a legcsekélyebb mértékben is hasznára lehetnék. Alaposan kell azonban tartani attól, hogy bizonyos idő után tölem produkálnának olyan vallomásokot a magyar közélet más polgári vezetői ellen, mint most ellenem Kovács Bélától, s így fokozatosan börtönbe kerülne mindenki, akire még a magyar parasztság és polgárság támaszkodhat. Úgy döntöttem tehát, hogy megfogadva a magyar kormánykörök tanácsát, irtózatossá fájdalommal a lelkemben külföldön maradok.” A kommunisták a lemondást már nem várták meg, május 31-én Dinnyés Lajos elnökletével kinevezték az új kormányt, s a köztársasági elnöknek, Tildy Zoltánnak ki kellett írnia az új választásokat.

Az 1947. évi országgyűlési választások – amelyek a választási csalás módja miatt a „kékcédulás” nevet kapták – a kommunista egypártrendszerhez vezető folyamat mérföldkövét jelenthették volna Magyarországon. A választásokat a kommunisták gondosan előkészítették, mindenekelőtt azzal, hogy jelentősen – egyes számítások szerint az előző választásokhoz képest legalább félmillió főnyivel –

cökkentették a választásra jogosultak körét: sem a fasisztának minősített szervezetek tagjai, sem a jobboldalinak vélt szimpatizánsok nem kaptak szavazati jogot. A kommunisták a rájuk érkező voksok számát sem bízták a véletlenre. A választási szabályok szerint azok, akik nem állandó lakóhelyükön kívántak szavazni, ún. kékcédulák segítségével adhatták le voksukat. A kommunista párt előre legyártott kékcédulák és teherautókon szállított beépített szavazók segítségével növelte „támogatói” számát. A többi párt, amely számára természetesen gyanússá vált a szavazók számának hirtelen megnövekedése, tehetetlennek bizonyult a visszaéléssel szemben.

A „kékcédulás” választást a kommunista párt nyerte, igaz, a vártnál jóval kisebb fölényrel, mindössze 22%-os eredménnyel. A győzelem érdekében – bár erre nézve csak becslések állnak rendelkezésre – így is legalább 60 ezer kék cédulát kellett bevetni. A kommunista pártra leadott szavazatok száma megegyezett az 1945-ös választások eredményével, a helyzet azonban jelentősen különbözött a két évvel korábbtól, hiszen a koalíció mérsékelt szárnya a „szalámi taktika” következtében hat pártra darabolódott fel. A sovány győzelem eredményeképpen a kommunistáknak, akiknek továbbra is koalíciós kormányzással kellett megelégednie, új módszerekhez kellett folyamodniuk.

A „fordulat éve” – ahogy a kommunisták nevezték – 1948-ban jött el, amikor sikerült levezényelni a két legnagyobb munkáspárt, a Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt egyesítését. A Marosán György vezette baloldali frakció kiszorította a jobboldaliakat a Szociáldemokrata Pártból, majd az SZDP tagjai tömegesen kérték tagfelvételüket a kommunista pártba. Azokat, akik ezt nem tették meg – több tízezer tagot – kizárták a szociáldemokrata pártból. A Magyar Dolgozók Pártjának létrejöttével megszűnt a többpártrendszer, a hatalom a kommunisták kezébe került, s megkezdődött a totális diktatúra kiépítése.

Mielőtt a kommunista párt megkezdte volna a társadalom kulturális átnevelését a marxista-leninista ideológia szellemében, gyökeresen átalakította a kulturális tulajdonviszonyokat. Államosították az iskolákat, a könyvkiadást, a mozikat, felszámolták a sajtó pluralizmusát. Különböző intézkedésekkel visszaszorították az egyházak befolyását: a vallási ünnepeket eltörölték vagy új tartalommal töltötték fel, a szerzetesrendek többségének működési engedélyét megvonták, több mint hat és fél ezer egyházi iskolát államosítottak. A lépés ellen tiltakozó Mindszenty József bíboros érseket első fokon halálra ítélték, majd hónapokkal később büntetését életfogytiglani börtönre változtatták. Az ítéletet később házi őrizetre enyhítették, amiben egyaránt szerepet játszott a katolikus egyház nyomása, a nemzetközi tiltakozás, valamint a bíboros megromlott egészségi állapota is, a pártvezetés ugyanis nem akart mártírt csinálni a főpapból.

A gazdaság államosítása is gyors ütemben lezajlott. Állami tulajdonba vették a bankokat (1947), a nagyüzemeket (1948), a tíz főnél többet foglalkoztató üzemeket és a nagykereskedelmet (1949), majd a kiskereskedelmi vállalkozásokat is, aminek következtében a lakossági szolgáltatások színvonala meredeken zuhanni kezdett. A mezőgazdaság kollektivizálása keretében a parasztságot szovjet mintára létrehozott szocialista termelőszövetkezetekbe kényszerítették. A módosabb parasztokat kuláknak nyilvánították és gazdasági-politikai eszközökkel ellehetetlenítették őket. Teljesíthetetlen mértékűre emelték a kulákok adóterheit és beszolgáltatási terheit. 1952-től kezdődően a kulákellenes politika már nem elégedett meg a mondvacsinált indokkal kirótt pénzbüntetések alkalmazásával, hanem a kulákréteg felszámolására törekedett. Ennek keretében a kulákok földjeit „kollektivizálták”, termelőeszközeiket elvették, arra kényszerítve őket, hogy felhagyjanak az agrártevékenységgel. Az ún. kuláklistákra felvettek sorsa sok esetben az alföldi munkatáborokba való elhurcolás lett.

A kommunista párton belül 1948-ra megerősödött az az irányvonal, amelyet a második világháború végén Moszkvából hazatért emigránsok (Rákosi Mátyás, Gerő Ernő, Révai József, Farkas Mihály, Vas Zoltán és Nagy Imre) képviseltek. Ezzel párhuzamosan az a szárny, amelynek tagjai a két világháború közötti magyarországi illegális kommunisták közé tartoztak (Rajk László, Kádár János, Apró Antal, Kállai Gyula), fokozatosan háttérbe szorult. A hatalom Rákosi Mátyás és szűkebb köre (Gerő, Farkas és Révai – együtt: a „négyesfogat”) kezében összpontosult, akik a szovjet mintát szem előtt megkezdték az egypártrendszeren alapuló totális kommunista diktatúra kiépítését.

Írta: Szepesi Gábor - Átdolgozta, kiegészítette és idézetekkel ellátta: Danyi Gábor

References:

Források:

- A magyarok krónikája, szerk. Glatz Ferenc, Helikon, Budapest, 2006.
Bihari Mihály, Magyar politika 1944-2004, Osiris Kiadó, Budapest, 2005.
Borhi László, Magyarország a hidegháborúban. A Szovjetunió és az Egyesült Államok között, 1956-1956, Corvina, Budapest, 2005.
Dupcsik Csaba – Repárszky Ildikó – Ujvári Pál, Befejezetlen múlt 6. A globális világ felé. 1930-, Műszaki Kiadó, Budapest.
Falcsik Mária – Száray Miklós, Mikor, hol, hogyan és miért történt Magyarországon?, Reader's Digest, Budapest, 2001.
Herber Attila – Martos Ida – Moss László – Tisza László, Történelem 6. 1914-től 1990-ig. Reáltanoda Alapítvány, Budapest, 2000.
Nagy Ferenc, Küzdelem a vasfüggöny mögött, Európa – História, 1990.
Száray Miklós – Kaposi József, Történelem IV., Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2005.